

Tine Logar

GLASOSLOVNE IN MORFOLOŠKE POSEBNOSTI V GOVORICI SLOVENIZIRANIH NEMCEV

(Referat za VI. mednarodni slavistični kongres v Pragi 1968)

Hribovito in gozdnato nenaseljeno področje ob zgornji *Bači* in njenih pritokih na Primorskem (Slovenija) je bilo najkasneje okoli leta 1250 kolonizirano z nemškimi kmeti iz Pustertala na Tirolskem. To ozemlje je tedaj spadalo pod tolminsko gospostvo oglejskega patriarhata. Kolonizacijo je izvedel oglejski patriarh Bertold.¹

Nekaj desetletij kasneje so tudi v dolino zgornje Selške Sore začeli prihajati nemški tirolski kolonisti, prav tako iz Pustertala, ki jih je sem usmerjal gospodar tega ozemlja, freisinški škof.

Medtem ko so Nemci, naseljeni ob zgornji *Bači*, imeli svoje ožje središče v *Rutu*, kjer je bila tudi fara, sicer pa so politično-upravno spadali pod tolminsko gospostvo, pa je bilo cerkveno središče Nemcev ob zgornji Selški Sori v *Sorici*, upravno pa so spadali pod Škofjo Loko, ki je bila središče freisinških posestev na Gorenjskem.² Sicer pa so bili nemški tirolski kolonisti na Gorenjskem in Primorskem sosedje in so tudi živeli v zelo podobnih gospodarskih razmerah.

Ti tirolski nemški kolonisti so svoj rodni nemški jezik ohranili vse do druge polovice 19. stoletja,³ v stoletjih skupnega življenja s svojimi sosedi-Slovinci pa so se seveda naučili tudi slovenskega. Slovenizacija se je, kot je v takih primerih naravno, izvršila prek dalj časa trajajoče dvojezičnosti.

O nekdanjem nemškem poreklu tega prebivalstva nam poleg mnogih ledinskih, vodnih, gorskih in drugih imen, ki so še danes po veliki

¹ Milko Kos, *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana, 1955, str. 200.

² Milko Kos, *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana, str. 201.

³ Milko Kos, *Zgod. Slov.* Ljubljana, str. 202.

večini nemška, pričajo tudi nekatere glasoslovne, morfološke in seveda tudi leksikalne posebnosti v njihovem današnjem slovenskem narečju.

Pri pregledu jezikovnih posebnosti v jeziku poslovenjenih tirolskih Nemcev se bom omejil na govorico prebivalstva ob zgornji Bači na Primorskem, ki je — kot že rečeno — imelo svoje cerkveno središče v *Rutu*, upravno-politično pa v Tolminu oziroma Ogleju. Dialektično gradivo sem zbral in zapisal v *Rutu* samem, iz podatkov drugih zapisovalcev, namreč študentov slavistike — pa mi je znano, da se v bistvu enako govori tudi v Podbrdu in Poreznu in gotovo tudi drugih некоč nemških vaseh in zaselkih (Trtnik, Stržišče, Grant, Obloke idr.).

Tirolski kolonisti ob zgornji Bači so imeli za slovenske sosede Tolmince in Cerkljance, posredno prek Tirolcev ob zgornji Selški Sori pa tudi Gorenjce. Vendarle so bili očitno najožje povezani s Tolminci. Zato je razumljivo, da je njihova sedanja slovenska govorica, ki so se je v stoletjih skupnega življenja s Slovenci naučili, najbolj podobna tolminski, šele v drugi vrsti pa tudi cerkljanski.

Vrsta jezikovnih posebnosti v rutarski slovenski govorici je tipično tolminska ali cerkljanska.

Tu imam v mislih izgubo intonacijskih opozicij, dalje akcentske premike *ženà* > *žèna*, *nogà* > *nòga* in *məglà* > *mə̀gla*, pri čemer so na novo akcentuirani vokali še vedno kratki kot v tolminskem in cerkljanskem narečju. Tipično tolminsko-cerkljanska posebnost je tudi skrajšanje dolgih *i* in *u*, dalje refleksa *ie* in *uo* za nekdanji nosnik *ę* in novoakutirani *e* oziroma za nosnik *q* in novoakutirani *o*. Tolminsko-cerkljanski v njihovem govoru so tudi sledovi tako imenovane sekundarne palatalizacije velarov (*kikl'a* > *çikla*, *ki* > *çi* itd.), prehod *g* > *ɣ*, bilabialni *w*, prehod *w* > *b* pred sprednjimi vokali, prehod *l*, *ù* > *il*, *in* in še nekateri drugi pojavi. Samo tolminska v tej okolici je ohranitev neasimilirane skupine *şç* < *šč* (*kléşçe*, *pişçe*, *şçurk*, *kùşçar*, *tęşç*, *taparişçe*) in prehod *ou* iz dolgega vokaličnega *l* v *u* (*pùxna*, *lùçt*, *zùna*, *zùç*, *tùst*, *mùst*, *mùžam*).

Vendar je v rutarskem govoru — tako ga bom namreč odslej na kratko imenoval — tudi vrsta posebnosti, ki niso niti tolminske niti cerkljanske, temveč tipično njihove, rutarske. Vsaj nekatere od njih so morda nastale zaradi prenosa nekih zakonitosti njihove nemške govorice v prevzeto slovensko tolminsko-cerkljansko govorico.

1. Prva taka posebnost, ki nas preseneča v rutarskem govoru, sta refleksa za psl. dolgi *ê* in padajoči *o*. Medtem ko zanju govore Tolminci

ie in *uo*, Cerkljanci pa dolga *i* in *u*, pa se tod slišita ozka monoftonga *e* in *o*. Razlika je torej očitna in bistvena, razlagati pa jo je po mojem mnenju mogoče na dva načina:

Ker je obsoško-tolminsko-cerkljanska govorica v neki starejši dobi po vsej verjetnosti imela dva para artikulacijsko in akustično zelo podobnih diftongov (*ię* / *ie* // *uo* / *uo*), od katerih je vsak od njih predstavljal določene psl. vokale, se je povsod pokazala težnja, da bi se to zapleteno in dalj časa težko vzdržljivo stanje spremenilo.⁴ Rezultat te težnje je bila v obsoškem in tolminskem narečju njuna izenačitev oziroma sovpad (*ię*, *ie* > *ie*; *uo*, *uo* > *uo*), v cerkljanskem pa njuna še večja ločitev, pri čemer sta se *ię*, *uo*, prek *iə*, *uə* monoftongizirala v dolga *i*, *u*, *ie*, *uo* pa se asimilirala v *ię*, *uo* in tako zasedla v sistemu mesti nekdanjih starih *ię*, *uo*.

Ni izključeno, da so Rutarji pri razrešitvi težkega artikulacijsko-akustičnega stanja dvojnih zelo podobnih diftongov našli in ubrali svojo pot: asimilacijo prvotnih *ie*, *uo* > *e*, *o*, pri čemer sta njuni prvotni mesti v sistemu zasedla diftonga *ie*, *uo*, ki sta se asimilirala v *ię*, *uo*, v kar sta že po svoji naravi težila.

Izhodiščni vokalni sistem, namreč

i	u
ię	uo
ie	uo
a	

je torej v vsakem od omenjenih narečij doživel drugačno preobrazbo.

V obsoškem je zaradi sovpada obeh parov diftongov tako nastal sistem:

i	u
ie	uo
a	

V tolminskem narečju, kjer sta se razen tega skrajšala tudi dolga *i* in *u*, se je sistem dolgih vokalov skrčil na 5:

ię	uo
a	

⁴ Tine Logar, SR XIV (1965), str. 115—117.

V cerkljanskem narečju, kjer sta *ię*, *uę* prešla v dolga *i* in *u*, *ie*, *uo* pa v *ię*, *uę*, dolga stara *i* in *u* pa se skrajšala kot v tolminščini, smo na tak način dobili sistem dolgih samoglasnikov, ki je sicer na zunaj enak kot v obsoškem narečju, v bistvu pa je drugačen, ker je frekvenca in distribucija sicer enakih vokalov drugačna:

i	u
ię	uę
a	

V govoricu poslovenjenih Rutarjev ob zgornji Bači pa je zaradi zgoraj opisanih procesov in skrajšanja prvotnih dolgih *i* in *u* nastal tale sistem:

ie	uo
ę	ę
a	

To je ena od možnosti nastanka ozkih dolgih monoftongov *ę* in *ę* v rutarskem govoru. Vendar se mi zdi možna, če ne celo verjetna, tudi drugačna razlaga za nastanek monoftongov *ę* in *ę* za nekdanja psl. *ê* in padajoči *o*.

Kot sem že rekel, so imeli rutarski Nemci za sosede tudi nemške Tirolce ob zgornji Selški Sori na Gorenjskem. Kot Nemci so se Rutarji med Slovenci nedvomno dolgo časa počutili tujce, saj niso razumeli njihovega jezika. Zato so verjetno vsaj v prvi dobi svojega življenja (13.—14. stol.) na Slovenskem iskali družabne stike predvsem s svojimi nemškimi sosedi in rojaki na Gorenjskem, prek katerih pa so utegnili dobivati tudi prve stike s slovenskim jezikom in slovenskim življem. Morda so jim tako prav soriški Nemci posredovali prve elemente znanja slovenskega jezika, seveda pa v gorenjski govorni varianti.

Razen tega pa moramo imeti na umu tudi dejstvo, da je po dolini reke Bače vse do 17. stoletja potekal živahen trgovski promet iz Kroke prek Železnikov na Gorico in v Trst, torej z Gorenjskega na Primorsko. Jezikovni stiki med Gorenjci in Rutarji in sploh prebivalci Baške grape so bili verjetno tudi zaradi tega vseskozi živahni.

Gorenjci pa za psl. dolgi *ê* in padajoči *o* niso govorili *ię* in *uę* kot Tolminci in Cerkljanci, temveč najprej verjetno *eį* in *ou*, pozneje po

monoftongizaciji diftongov pa e in o .⁵ In taka e in o so lahko prek soriških Nemcev in pri direktnih stikih z Gorenjci v svojo govorico dobili tudi nemški prebivalci ob zgornji Bači, ko so po sili razmer in potreb začeli sprejemati slovensko govorico od sosednjih Gorenjcev.

V tej drugi hipotezi o izvoru rutarskih e in o me podpira tudi dejstvo, da v Petrovem brdu, vasi, ki leži na meji med gorenjskim in primorskim nemškim kolonizacijskim področjem, še danes za dolgi e in padajoči o govore širša, nevtralna e in o , ki sta skoraj vedno in povsod, koder nanju naletimo, dokaz za razvoj: $\acute{e} > e\grave{i} > e$ in $o > ou > o$.

V ilustracijo $\acute{e} > e$ in $o > o$ navajam nekaj gradiva iz Ruta: bréza, mléka, γnézda, mész, bétar, répa, dékla, léta, klét, šéma, smeréka, kléšce, ziléza, dréf, pléwe, šékat, šécema, čréda, rézat, spēyu, čéla.

2. Druga posebnost v govorici poslovenjenih Rutarjev je glas, ki zastopa psl. τ in b v slovenskih kratkih zlogih. Medtem ko imata tolminščina in gorenjščina zanj polglasnik ∂ , cerkljanščina pa zelo temni ∂ ali celo široki o , pa govore ob zgornji Bači v takih primerih ozki kratki e , ki hkrati zastopa tudi kratkoakcentuirani i ($p\grave{e}s : m\grave{e}\grave{s} < mi\grave{s}$). Ker je ozki e , za ∂ v tem prostoru posebnost, ki ni niti tolminska niti cerkljanska niti gorenjska, sem mnenja, da gre morda za razvoj, ki ima svoj vzrok v specifikki nemške govornice sedaj poslovenjenih Tirolcev, preneseni iz nje v prevzeto slovensko govorico.

Ni tudi izključeno, da gre v tem primeru za rutarsko realizacijo gorenjskega svetlega polglasnika, v katerega je v gorenjščini prešel tudi kratki akcentuirani i ($p\grave{a}s : n\grave{a}t < n\grave{i}t$), medtem ko v cerkljanščini in tolminščini ta dva glasova nista sovpadla v en sam refleks (Cerkno: $p\grave{o}s : n\grave{e}t$; Most na Soči: $p\grave{a}s : n\grave{e}t$).

Nekaj gradiva naj rutarsko stanje ilustrira: $p\grave{e}s$, $d\grave{e}z$, $r\grave{e}z$, $w\grave{e}n$; $d\grave{e}\grave{s}ka$, $\acute{s}t\grave{e}bri$, $p\grave{e}\acute{s}a$, \acute{s} $p\grave{e}\acute{s}am$, $m\grave{e}\gamma la$, $\acute{s}\grave{e}mn$, $\acute{s}t\grave{e}za$, $\acute{c}\grave{e}b\grave{a}r$, $d\grave{e}za$, u $d\grave{e}zu$; $\acute{s}k\grave{e}dn$; *plc.* $p\grave{e}xnu$, $l\grave{e}y\gamma u$, $ut\grave{e}knu$; $n\grave{e}c$, $n\grave{e}t$, $m\grave{e}\acute{s}$, $d\grave{e}m$, $\acute{s}t\grave{e}l$.

3. Neorganska posebnost v slovenskem govoru rutarskih Nemcev je po mojem mnenju tudi prehod $\grave{a}(t) > \grave{o}(t)$, ki ga ne pozna nobeno od sosednjih narečij in je v slovenskih primorskih govorih tega področja sploh neznan. Povsod namreč govore $\grave{a}(t)$ ali kvečjemu $\acute{g}(t)$. Zato sem mnenja, da se tudi v tem pojavu skriva zakonitost prvotne rutarske

⁵ Tine Logar, SR XIV (1963), 125; JiS XI (1961), 120 sl.

nemške govornice: *gròx, mlòd, lòx, tòm, glòz, xròm, štòr, pròx* »*prag*«, *patplòt, maçeròd, bròt, kòm, nòs, wòs, nòm, wòm, šlò* < *šla, ušlò* »*ušla*«.

4. V rutarski slovenski govornici nadalje presenečata refleksa tako imenovanih sekundarno akcentuiranih *e* in *o*, ki sta v tolminskem in cerkljanskem narečju zastopana s kratkima *è* in *à* (*žèna nàya*), v gorenjščini pa z dolgima širokima *e* in *o* (*žéna, nóga*), medtem ko Rutarji zanju govore *à* in *ò* (*zàna, nòya*). Ta dva refleksa sta torej na tem področju popolnoma neorganska, nekakšna dialektična tujka, ki jih Rutarji od Slovencev niso mogli niti slišati niti prevzeti. Še posebej velja to za *à* < *e* ⊥, ki je v slovenskih narečjih sploh redek (poznajo ga npr. nekateri severni govori podjunskega narečja na Koroškem — Avstrija).

Nerazumljiv pa je tudi *ò* < *o* ⊥, kajti tako v tolminščini kot tudi v cerkljanščini je kratki akcentuirani in neakcentuirani *o* povsod po akanju prešel v *a*. Zato sem mnenja, da so sicer Rutarji od Tolmincev in Cerkljanov tudi slišali in prevzeli *a* < *o* ⊥ (*nàya*), vendar so nato vsak kratki prvotni in sekundarni akcentuirani *a* zaokrožili v *o*. Zato za njihov govor predpostavljam tale razvoj: *à* — > *ò* — (*nàya* > *nòya*).

Nekatere redke primere z *è* < *e* ⊥ proti običajnim *à* < *e* ⊥ je mogoče razložiti kot mlade dialektične prevzeme iz tolminščine ali cerkljanščine. Normalno pa se je tak kratki *è* v rutarščini razširil v *à*.

Nekaj gradiva naj oba pojava ilustrira: *çàla* »*çelo*«, *çàça* »*çeča*«, *uràma, štàyna, ràbra, šàštra, zàna, çàšņk* »*çesenj*«, *tàta, bàlik,* »*velik*«, *jàčman, jàzik, zàmla, dàbla* »*deblo*«, *nabàdņ* »*nobeden*«, *šnàžat* »*senožet*«, *tàška, tàbe* »*tebe*«, *patàļņ* »*petelin*«, *tàšat* »*tesati*«, *tàšam, dàbu,* »*debel*«, *šàdla* »*sedlo*«, *ptc. ràkla, pàkla, nàšla, utàkļ, pàkļ; lèmez, ritèna* »*vreteno*«, *tèle* »*tele*«, *klèpat, -am, klèpu; kòtu, kòša, kòpa, kòjna, kòža, dòbra, lònç, panòç* (*adv.*) *γlabòka, šaròka, wišòka; tòrk, watròke; palòmu, xòdu.*

5. Podobno kot prehod *à(t)* > *ò(t)* in *nàya* > *nòya* si je po mojem mnenju treba razložiti tudi zastopstvo kratkoakcentuiranega *ò(t)* v rutarskem govoru. Tako v tolminščini kot cerkljanščini je *òt* po akanju prešel v *àt*. Zato bi *àt* pričakovali tudi v rutarskem govoru. Vendar je tu tudi tak *àt* prešel nazaj v *òt*. K temu ga je prisilila jezikovna zakonitost nemškega rutarskega govora, ki se je uveljavila tudi v sprejetem slovenskem govoru:

kòš »*koš*«, *kòjn, pòd, škòf, pòšt, nòž* »*nož*«, *nòxt, γròb, knòf, watròk, štòk* »*storž*«, *γlabòk, šaròk.*

6. Tudi rutarski, danes sicer ne več popolnoma dosledni, vendar pa pogosti prehod $\dot{e}t > at$ ni na tem teritoriju organsko slovenski, saj ga nobeno od sosednjih narečij ne pozna. Zato tudi v njem vidim isto zakonitost rutarskega nemškega govora, ki se je uveljavila tudi v primeru $e \perp < \grave{a} - (\dot{z}\grave{e}na > \dot{z}\grave{a}na)$: *paȳrãf* »pogreb«, *kmãt* »kmet«, *xrãn* »hren«; *advènt*, *xlèb*.

7. Specifično rutarski je tudi prehod poakcentskega $\perp e(t) > \perp a(t)$, saj ga tudi ne pozna nobeno od sosednjih slovenskih narečij. Mnenja sem, da je do razširitve kratkega $e > a$ prišlo zato, ker se je kratkoakcentuirani a v tem govoru zaokrožil v o . Tako je torej tudi ta pojav vsaj povezan s specifičnim razvojem rutarskega nemškega govora: *jãcman*, *šúošad*, *jãšan*, *šnãžã(t)*, *méilam*, *bìdat* »videti«, *màda* »mede«, *uràma*, *známna*, *kámna*, *karéina*, *klájna*, *spájna*, *zéliã*.

8. Tudi v rutarskem glasoslovnem prehodu skupin $\dot{i}u$ in $\dot{u}i$ v $\dot{e}u$ in $\dot{o}i$ se po mojem mnenju kaže neka specifična zakonitost njihove nemške govornice. Tudi tega pojava namreč ne pozna nobeno od sosednjih slovenskih narečij, in kolikor mi je znano, tudi nobeno drugo slovensko narečje. Zato izvor tega prehoda lahko upravičeno povezujemo z nemško govornico koloniziranega tirolskega prebivalstva:

šéu »siv«, *šéma*, *néma* »njiva«, *ȳréma* »griva«, *béu* »bil«, *predéma* »predivo«; *cóina*, *tóij* »tuj«, *króilast*, *šezóij*, *wabóij* »obuj«; *dróij* < *druij* < *druigi*; *šwiltóijam*, *zdixóijam*, *kupóijam*.

Zanimivo je, da je ta zakonitost veljala še v času po slovenski palatalizaciji velarov (*dróij* < drugi!) in po razvoju $l' > il$, $h > in$ (*cóina* < *cuha*; *króilast* < *krul'ast*).

9. Morda se neka posebnost rutarske nemške govornice kaže tudi v pogostem prehodu predakcentskega $e > i$, kajti sosednja narečja tudi tega pojava ne poznajo, čeprav je sicer v nekaterih drugih slovenskih govorih precej razširjen. Vendar za rutarsko govornico nisem mogel ugotoviti popolne zakonitosti glede tega prehoda. Domnevam, da so na prehod $e > i$ v rutarski govorici vplivali nekateri sosednji sprednji konzonanti: *ritèna* »vreteno«, *dišjët*, *dimiýt*, *šistrè*, *mišó*, *zilèza*, *pilñuc*, *čibùla*, *šidi*, *wičér*, *wičérja*, *šištrična*, *zilúod*, *mixér*.

10. Končno moram omeniti še eno glasoslovno posebnost rutarske govornice, ki pa je iz literature že znana,⁹ namreč tako imenovano sle-

⁹ Malecki, Cakawizm (1929), str. 73—77; F. Ramovš, HG VII. 86.

kanje, ali drugače povedano, zastopstvo sičnikov in šumnikov z eno samo vrsto glasov, ki so artikulacijsko in akustično nekaj srednjega med obema prvotnima skupinama (*s, š > s̥, z, ž > z̥, c, č > c̥*). V slekanju se po mnenju jezikoslovcev prav tako izraža prvotno nemško poreklo prebivalstva teh krajev, pri čemer so glasoslovno posebnost svojega rodnega nemškega govora uveljavili tudi v sprejeti slovenski govorici:

suóršca, núošm, šúobra, prašó, mišó nóç, zúob, zbuota, šarabúota, žilúod, škuoda, múodarç, zveçér, ziénan, péic, pèša, dèza, u dèzu, ušlò < ušla, maçeròd, maštáçe, žvanìt, jàcman, známna, çtártk, viçér, pašékl, taparišçe.

11. Slovenizacija rutarskega nemškega prebivalstva pa se izraža tudi v današnji morfologiji rutarskega slovenskega govora. Tu mislim na silno poenostavitev nominalne in verbalne fleksije, ki v nobenem drugem slovenskem narečju ni tako velika kot v tem govoru.

Zaradi akanja (*-o > -a*) so že v cerkljanskem in tolminskem narečju prvotna nevtra lahko postala feminina. Vendarle pa se je tod občutek za srednji spol takih samostalnikov kljub temu navadno še obdržal, kar je razvidno iz kongruence (*çislu mlíka, mlíka je çislu*), pa tudi iz same fleksije, ki je največkrat še taka, kot je običajna pri nevtrih.

V rutarski govorici pa so vsa nevtra postala feminina, ne le na osnovi, ampak tudi na obrazilu akcentuirana (*ziléza, prašó*). Feminina so postala tudi nevtra z obrazilom *-e*, torej prvotne mehke osnove (*pol'e > pójila*), kajti v tem govoru je, kot smo že zgoraj videli, tudi *-e* prešel v *-a*. Na ta način sta se tip *žito* in *polje* izenačila: postala sta oba ženska samostalnika z obrazilom *-a* in in se tudi sklanjati pričela po shemi takih samostalnikov, torej: *kaléna, -e, -e, kaléna, kaléne, s kaléna in úšna, -e, -e, -a, ušne, z ušna*.

Zaradi prehoda *-i > -e* se je število sklonskih obrazil skrčilo na minimum, saj so v eni sami obliki sovpadli *genetiv, dativ* in *lokal* sg. in *nominativ* ter *akuzativ* pl., zaradi akanja (*-o > -a, o > -a*) pa sta se izenačila tudi *nominativ* in *akuzativ* sg. Taki prvotni in drugotni (iz nevter!) ženski samostalniki imajo tako v ednini samo 2 obliki: eno za *nominativ, akuzativ* in *instrumental (-a)*, drugo pa za *genetiv, dativ, in lokal (-e)*. Torej skrajno močna poenostavitev fleksije!

Pa ne samo to! V to fleksijo so se zaradi prehoda $-e > -e > -a$ vključile tudi nekdanje soglasniške osnove (*uràma*, $-e$; *wèka* $<$ oko, $-e$, *tèla*, $-e$ itd.).

Še bolj zanimivo je, da so kot feminina lahko čutili tudi nevtralna pluralia tantum in jih začeli sklanjati tako, kot da gre za edninske samostalnike (*ùšta*, $-e$, z *ùšta*).

Nekaj gradiva naj to ilustrira:

gnéžda, $-e$; *mléka*, $-e$; *léta*, $-e$; *kaléna*, $-e$; *šila*, $-e$; *bina*, $-e$ »vino«; *méšta*, $-e$; *kládna*, *karíta*, *žíta*, *dàbla*, *sàdla*, *kapíta*, *ritèna* »vreteno«, *krila*, *predíva*, *paléna*, *mášla*, *gàrla*, *létna*, *ràbra*; *póila* »polje«, *ùšna*, *šónca*, *wèila* »olje«, *waràšja* »vresje«, *karéjna*, *liča*, *šónca*, *štéila*, *bréjna*, *warúodja*, *wagnùšca*, *šéma*, $-e$; *uràma*, $-e$; *wèka*, $-e$.

Nimam pa dovolj gradiva, da bi lahko povedal, kako se sklanjajo samostalniki z akcentom na obrazilu: *prašó*, *mišó*, *šenó*, *nibó* itd.

Težnja po poenostavitvi morfološke se kaže tudi v sklanjati ženskih samostalnikov brez obrazila s stalnim poudarkom na osnovi. Tudi tu je bil odločilnega pomena prehod končnega $-i$ v $-e$, zaradi česar so se v ednini oblike genetiva, dativa in lokala popolnoma izenačile z a-jevskimi samostalniki (*mèš*, *mìše*, *mìše*, *mès*, *mìše*), instrumental pa se je izenačil z nominativom (z *mèš*). V pluralu pa se je fleksija teh samostalnikov popolnoma usmerila po nekdanjih a-jevskih deblih.

Zaradi splošne težnje po ustalitvi akcenta na osnovi se v ta tip deloma vključujejo tudi samostalniki s premičnim akcentom (*kóšt*). Seveda pa se sedaj pod vplivom šole, knjige, časopisja, radia idr. slišijo že tudi novejši, knjižnemu jeziku bolj ustrezne oblike.

Podobno kot nominalna je v tem govoru poenostavljena tudi glagolska fleksija. Odločilnega pomena pri tem sta bila dva glasoslovna pojava: prehod neakcentuiranega $e > a$, zaradi česar se je sedanjiško obrazilo $-em$ (in $-jem$) izenačilo z $-am$, ter zlitje sičnikov in šumevcev v eno samo vrsto glasov, zaradi česar je prišlo do izenačenja sedanjika nekaterih glagolov V_2 in V_1 .

Rutarski govor zato pozna samo 2 tipa sedanjika: na $-im$ in $-am$, medtem ko je bil tip $-em/-jem$ eliminiran.

Še močneje kot glasoslovni pojavi pa je na poenostavitev rutarske glagolske fleksije vplivalo to, da gre tu za prevzemanje tujega jezika, pri čemer nedvomno in vedno nastajajo poenostavitve v morfološki, ki se kažejo v našem primeru v tem, da se namesto dveh ali več fleksijskih osnov skuša posplošiti ena sama, in sicer tista, ki je v sistemu pogo-

stejša ali vsaj pogosteje rabljena, na drugi strani pa se od več fleksijskih shem prav tako uveljavlja tista, ki je preprostejša. Pri prevzemu tujega jezika na ta način odpadajo tiste morfološke formalne kategorije, ki so v tem ali onem pogledu neregularne, zapletene, zlasti pa obrobne in izjemne.

Nekaj primerov naj te procese v obravnavnem govoru ponazori:
 $V_2 \rightarrow V_1$: *tàšat* »tesati«, *tàšam*: *legát* »lagati«, *lègam*:

jèškat, *jèškam*, *klèpat*, *klèpam*,

rèzat, *rèzam*, *pìšat*, *pìšam*, *pìšej*; *mázat*, *mázam*;

-em -am, *-jem -jam*:

užámam, *snámam*, *nažámam*, *kócnam*, *mùzam*, *méjlam*, *switójam*, *ku-rójam*; *zdixójam*, *-aš*, *-a*.

Р Е З Ю М Е

Гогор словенизированных немцев, живущих по верхнему течению р. Бачи в Приморье (Немецкий Рут, Порезен, Подбрдо, Петрово Брдо и др.), не является однородным. В нем проявляются влияния гореньского, церклянского и толминского диалектов. Все говоры этой территории объединяют следующие черты: утрата интонаций, последовательное аканье, сокращение долгих *i* и *u*; рефлексы праславянских *ě*, *o*, *e*, *e*, *ɣ* и *a* и *ъ*, *ь* в сильной позиции в долгих слогах во всех этих говорах одинаковы, при этом интересно, что монофтонги на месте праславянских *ě* и *o* под нисходящей интонацией совпадают с гореньскими и отличаются от церклянских и толминских. Особенно интересен рефлекс краткого ударного полугласного *ə* который везде представлен в виде *ě* (*pěs*, *měgla*), переход *i* > *e* в позиции перед *ц* (*niva* > *něva*) и *ü* > *ö* в позиции перед *й* (*obujem* > *uabōjam*), переход краткого ударного *ā* > *ò* (*mlād* > *mlōd/mlōd*) и, наконец, особый рефлекс *e* под рецессивным ударением, а именно *ä* в Немецком Руте и окрестностях. Последние черты характеризуют только говор мест, которые когда-то были заселены немцами.

Что касается консонантизма, то во всех этих говорах наблюдается цоканье, т. е. совпадение *c*, *z*, *s* и *č*, *ž*, *š* в *č z, š*, в чем уже Малецкий видел след немецкого говора, на котором когда-то говорило население этих мест. Последнее, по мнению автора, проявилось и в морфологии этих говоров, особенно в утрате категории среднего рода (существительные среднего рода стали склоняться по женскому склонению основ на *-a*), в упрощении склонения основ на *-a* и основ на *-i*, где число падежных форм сократилось до минимума, в утрате двойственного числа в глагольных и именных флексиях (за исключением имен, вин. падежей двойственного ч. сущ. м. рода), и в выражении степеней сравнения имен прилагательных почти исключительно аналитическими средствами, и, наконец, в наличии множества лексических германизмов.